

СУЧАСНИЙ СТАН ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Лісові екосистеми Житомирської області є одним із ключових природних ресурсів, що забезпечують стабільність довкілля, підтримують біорізноманіття, формують водний баланс, захищають ґрунти від ерозії та виступають важливим чинником регіональної екологічної безпеки. Ліси Житомирської області займають близько 28 % території області, що становить понад 1 мільйон гектарів. За запасами деревини, що перевищують 200 млн куб. м, Житомирщина посідає одне з перших місць у державі.

В умовах зростаючого антропогенного навантаження: інтенсивних вирубок, несанкціонованого використання лісових ресурсів, розширення аграрного землекористування, урбанізації, забруднення ґрунтів і вод, рекреаційного тиску та наслідків воєнних дій – стан лісів зазнає суттєвих трансформацій. Це прямо впливає не лише на екологічну рівновагу, а й на рівень безпеки життєдіяльності населення, оскільки деградація лісових масивів посилює ризики підтоплення, ерозійних процесів, зменшує стійкість ландшафтів до кліматичних змін і техногенних навантажень. Дослідження сучасного стану лісових екосистем Житомирської області неможливо розглядати окремо від проблематики екологічної безпеки.

Сучасний стан лісових екосистем Житомирської області вимагає впровадження комплексного підходу до їх збереження та раціонального використання. Екологічно безпечне лісокористування передбачає не лише економічну вигоду, а й охорону довкілля, підтримку біорізноманіття, запобігання деградації ґрунтів і стабілізацію кліматичних умов. Для цього необхідно поєднувати сталий розвиток лісового господарства з ефективним моніторингом стану лісів і активною охороною від шкідників, хвороб та пожеж.

За останні роки основними причинами загибелі лісових насаджень у Житомирській області стали лісові пожежі та пошкодження шкідниками, площі яких суттєво зросли у 2020 і 2023 роках. Водночас вплив хвороб лісу і несприятливих факторів значно знизився порівняно з 2015 роком (рис. 1).

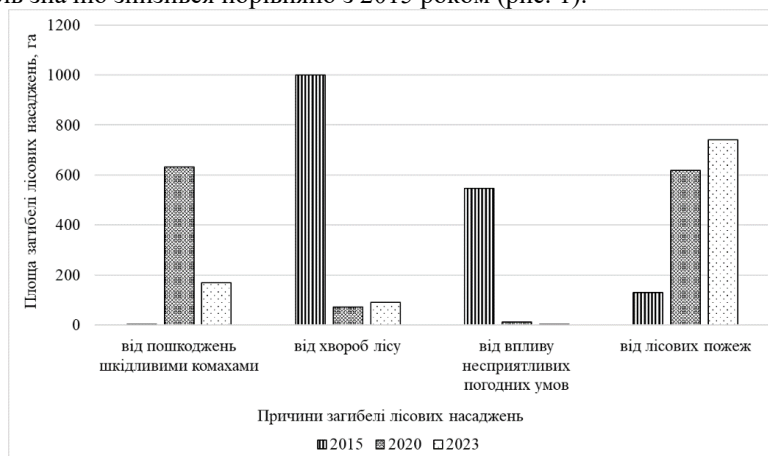

Рис. 1. Розподіл площі загибелі лісових насаджень за причинами в Житомирській області

Рубки є основним інструментом ведення лісового господарства, що поєднує як заготівлю деревини, так і заходи з оздоровлення та відновлення лісів. Упродовж 2015–2023 років спостерігається тенденція до скорочення загальних обсягів заготівлі деревини: від 3541,8 тис. м³ у 2015 році до 2699,3 тис. м³ у 2023 році (табл. 1). Рубки головного користування зменшилися з 1618,8 до 1297,3 тис. м³, що свідчить про зниження експлуатації стиглих і перестійних лісів; при цьому домінують суцільні рубки, тоді як вибіркові та комбіновані використовуються рідко. Найбільша частка припадає на рубки формування та оздоровлення лісів, де переважають санітарні заходи, обсяги яких особливо зросли у 2020 році через значні площі пошкоджених насаджень. Після 2020 року поступово збільшуються рубки догляду, що позитивно впливає на формування стійких і продуктивних насаджень. Лісовідновні рубки, хоч і мають незначну частку, але демонструють тенденцію до зростання, що свідчить про посилення уваги до відновлення лісових ресурсів. Інші заходи залишаються стабільними, а обсяги робіт, не пов'язаних із веденням лісового господарства, зазвичай малі, проте у 2021 році спостерігалось різке зростання, ймовірно, унаслідок надзвичайних ситуацій, як-от буреломи чи пожежі.

Таблиця 1

Заготівля деревини за системами та видами рубок

Рік	Усього	Рубки головного користування	виріткові, поступові, комбіновані	суцільні	Рубки формування і оздоровлення лісів	рубки догляду	санітарні	лісовідновні	інші заходи	Заходи не пов'язані з веденням лісового
2015	3541,8	1618,8	10,4	1608,4	1908,4	211,3	1622,7	–	74,4	14,6
2020	3301,3	1315,1	–	1315,1	1979,3	66,8	1888,0	3,2	21,3	6,9
2021	3113,5	1456,5	–	1456,5	1620,3	111,1	1465,3	11,4	32,6	36,7
2022	2761,8	1297,3	–	1297,3	1457,9	139,1	1308,1	10,9	22,8	6,6

За останні роки загальна площа створення лісових деревостанів коливалася, досягаючи максимуму у 2021 році, проте у 2023 році вона значно знизилася (табл. 2). Садіння і висівання лісу залишаються домінуючими методами відтворення, хоча їх обсяги також зменшилися в 2023 році. Площі, переведені у вкриті лісовою рослинністю землі, зросли у 2020–2022 роках, але у 2023 році зафіксовано помітне зниження, що може свідчити про тимчасові труднощі у лісовідновленні.

Таблиця 2

Відтворення лісів в Житомирській області

Показник	2015	2020	2021	2022	2023
Створення лісових деревостанів	9429	8014	10663	9716	2953
– садіння і висівання лісу	6416	5482	7195	7441	1260
– природне поновлення лісу	3013	2532	3468	2275	1693
Переведення лісових культур у вкриті лісовою рослинністю землі	4768	6767	6390	7342	1686
Переведення ділянок природного поновлення у вкриті лісовою рослинністю землі	2507	3699	3500	3258	941

Напрямки екологічно безпечного використання лісів Житомирської області неможливо визначити без урахування реального стану лісових ресурсів та особливостей їхнього використання. Одним із ключових показників є динаміка заготівлі деревини за видами рубок, оскільки вона відображає як рівень господарської діяльності, так і масштаби заходів, спрямованих на оздоровлення та відновлення насаджень. Саме аналіз цих даних дозволяє оцінити баланс між економічними потребами та екологічними пріоритетами регіону (табл. 3).

Таблиця 3

Напрямки екологічно безпечного використання лісів Житомирської області

Напрямок	Опис	Очікувані результати
Сталий розвиток лісового господарства	Раціональне планування рубок із забезпеченням відновлення лісів та збереження біорізноманіття	Збереження лісових ресурсів та довгострокова продуктивність
Охорона лісів від пожеж, шкідників і хвороб	Впровадження систем моніторингу та превентивних заходів для запобігання шкоді лісам	Зменшення площ загибелі лісів і покращення екологічного стану
Відновлення лісів	Садіння нових дерев, природне поновлення, переведення земель у вкриті лісом	Підвищення лісистості області та покращення екологічної рівноваги
Розвиток рекреації та екотуризму	Створення рекреаційних зон, екологічне просвітництво населення	Підвищення екологічної свідомості і збереження природних комплексів
Залучення громадськості та екологічна освіта	Організація освітніх програм і волонтерських рухів для охорони лісів	Формування відповідального ставлення до природних ресурсів

У цілому динаміка рубок у Житомирській області свідчить про скорочення заготівлі деревини та зростання ролі санітарних і відновних заходів, що відображає необхідність переходу від переважно експлуатаційного використання лісів до їх оздоровлення й відтворення. Такий підхід є важливим чинником забезпечення екологічної безпеки регіону, оскільки сприяє збереженню біорізноманіття, захисту ґрунтів, стабілізації кліматичних умов та мінімізації ризиків деградації природних екосистем. Він дозволяє гармонізувати економічні інтереси з екологічними пріоритетами та формує основу для сталого розвитку лісового господарства.